

Teokracija

**Talibski režim v Afganistanu
1996–2001**

Objavljeno v knjižni zbirki **Politika**

Simona Kustec Lipicer (ur.)
Politične vsebine in volilna kampanja

Alenka Krašovec (ur.)
Volitve v Evropski parlament 2009

Tomaž Deželan
Nasproti evropskemu federalizmu?

Simona Kustec Lipicer, Samo Kropivnik, Tomaž Deželan, Alem Maksuti
Volilni programi in stališča

Drago Zajc, Samo Kropivnik, Simona Kustec Lipicer
Od volilnih programov do koalicijskih pogodb

Janko Prunk, Metka Rangus
Sto let življenja slovenskih političnih strank: 1890–1990

Danica Fink Hafner (ed.)
*The Development of Civil Society in the Countries
on the Territory of the Former Yugoslavia since 1980s*

Danica Fink-Hafner, Matej Knep, Meta Novak
The Slovenian Greens: From Early Success to Long-Term Failure

Damjan Lajh, Meta Novak
Organizirana civilna družba v procesih odločanja na ravni Evropske Unije

Meta Novak
Izražanje političnih mnenj v anketah

Danica Fink-Hafner, Matej Knep, Meta Novak
Razvoj slovenskih zelenih strank v primerjalni perspektivi

Teokracija

Talibski režim v Afganistanu

1996–2001

Danica Fink Hafner in Boštjan Slatenšek

POLITIKA

Danica Fink Hafner in Boštjan Slatenšek
Teokracija
Talibski režim v Afganistanu 1996–2001

Knjižna zbirka: POLITIKA
Urednica knjižne zbirke: Alenka Krašovec

Izdajatelj in založnik: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV
Za založbo: Hermina Krajnc

Copyright © po delih in v celoti FDV 2017, Ljubljana.
Fotokopiranje in razmnoževanje po delih in v celoti je prepovedano.
Vse pravice pridržane.

Recenzenta: dr. Aleš Črnič, dr. Vlasta Jalušič
Jezikovni pregled: Barbara Korun
Naslovnica: Janko Testen
Prelom: Leon Beton
Tisk: Demat d.o.o.

Knjiga se tiska na način sprotnega tiska.

Ljubljana, 2017

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

321.63(581)“1996/2001”
329.3:28(581)

FINK-Hafner, Danica

Teokracija : talibski režim v Afganistanu 1996-2001 / Danica Fink Hafner in
Boštjan Slatenšek. - Ljubljana : Fakulteta za družbene vede, Založba FDV, 2017. -
(Knjižna zbirka Politika)

ISBN 978-961-235-827-3

1. Slatenšek, Boštjan
292233728

Kazalo

Seznam kratic	vii
Seznam preglednic	viii
O avtorjih	ix
Zahvala	xi
Predgovor	xiii
1 Uvod	1
2 Teokracija	5
Teokracija – temeljna opredelitev.....	5
<i>Teoretsko-konceptualni pogled</i>	7
<i>Teokratske politike</i>	8
Religijska organizacijska osnova teokracij.....	9
Teokratske ideje, gibanja in države.....	12
<i>Puritanci</i>	12
<i>Pregled primerov teokracij v zgodovini in njihova tipologija</i>	14
Religijske spremembe in predsodki v aktualnih globalizacijskih procesih.....	19
Fundamentalistična religijska gibanja in meje nacionalnih držav.....	20
Dinamika teokracij.....	22
<i>Primer mormonov</i>	23
<i>Vztrajnost in umiranje teokracij</i>	24
Tri religije – tri teokracije.....	25
<i>Vatikan</i>	26
<i>Tibetanska teokracija</i>	29
<i>Iranska teokracija</i>	33
3 Talibska teokracija	41
Talibska teokracija v primerjalni perspektivi.....	41
Zgodovinska umestitev talibske islamske države.....	42
Talibska islamska država.....	44
<i>Preludij: Državljanska vojna in sovjetska invazija ter vpletanje regionalnih sil in ZDA</i>	44
<i>Oblikovanje in propad talibske oblasti</i>	45

<i>Talibi – božji vojaki</i>	48
<i>Temeljne značilnosti talibske islamske države</i>	49
Dejavniki vzpona in propada talibske teokracije	65
<i>Notranji dejavniki vzpona in propada teokracije</i>	65
<i>Žunaniji dejavniki vzpona in propada teokracije</i>	73
Dejavniki teokratskih teženj v Afganistanu danes	76
<i>Notranjepolitični dejavniki danes</i>	76
<i>Žunaniji dejavniki teokratskih teženj danes</i>	100
Prihodnost Afganistana	110
<i>Scenariji</i>	110
<i>Newtonomnost Afganistana in odvisnost od idej</i>	111
4 Aktualnost teokratskih idej v sodobnem svetu	133
Uvod.....	133
Združene države Amerike.....	134
Izrael	136
Islamska država v Iraku in Levantu (Islamic State in Iraq and the Levant – ISIL).....	141
Zasebno-vladna omrežja mednarodnih korporacij	144
Teokracija in alternative pri upravljanju sodobnega globaliziranega sveta	146
5 Zaključne misli	149
6 Slovarček	151
7 Literatura in viri	159
8 Imensko in stvarno kazalo	217
Recenziji	223

Kratice

UN	United Nations
ISIS	The Islamic State of Iraq and Syria
OZN	Organizacija združenih narodov
UNICEF	The United Nations Children's Fund
WHO	World Health Organization
EASO	European Asylum Support Office
U. S.	United States
WSFA	With the South's Finest Airport
AAN	Afghanistan Analyst Network
BBC	British Broadcasting Corporation
RAWA	Revolutionary Association of the Women of Afghanistan
CNN	Cable News Network
CBC	Canadian Broadcasting Corporation
EU	European Union
ZDA	Združene države Amerike
ISIL	The Islamic State of Iraq and the Levant
GSO	Gensko spremenjeni organizmi
CETA	The Comprehensive Economic and Trade Agreement
TTIP	Transatlantic Trade and Investment Partnership
MDS	Mednarodni denarni sklad
IMF	International Monetary Fund

SB	Svetovna banka
WB	World bank
NCRI	Women Committee National Council of Resistance of Iran Women Committee
CIA	Central Intelligence Agency
JUIP	Jamaat-e-Islami-e-Pakistan
ISAF	International Security Assistance Force
IAGS	Institute for the Analysis of Global Security
NATO	The North Atlantic Treaty Organization
ISI	Inter-Services Intelligence
TAPI	Turkmenistan-Afghanistan-Pakistan-India
TCP	The Trans-Caspian Pipeline
UNODC	United Nations Office on Drugs and Crime
GPI	Good Performance Initiative
OECD	The Organization for Economic Co-operation and Development
NORFACE	New Opportunities for Research Funding Agency Co-operation in Europe
AIA	Afghan Interim Administration
LR Kitajska	Ljudska republika Kitajska

Seznam preglednic

Preglednica 1: Zvrsti teokracij.....	17
Preglednica 2: Zvrsti teokracij glede na religiozno-posvetni kontinuum in politično-teritorialne ravni oblasti	21

O avtorjih

Danica FINK HAFNER je redna profesorica na Fakulteti za družbene vede Univerze v Ljubljani na področju političnih strank, interesnih skupin in analize politik. Je vodja raziskovalnega programa Politološke raziskave na isti fakulteti. Med njenimi raziskovalnim interesi so prehodi v demokracijo in mednarodno institucionalno inženirstvo v postkonfliktnih državah. Med njenimi številnimi znanstvenimi objavami so tudi članki v mednarodno priznanih znanstvenih revijah, kot so *Public Administration*, *Journal of European Public Policy*, *Legislative Studies*, *Europe-Asia Studies*, *Electoral Studies*, *West European Politics*, *East European Politics and Society* in *European Educational Research Journal*.

Boštjan SLATENŠEK je študiral zgodovino na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Delal je kot svobodni vojni poročevalec ter objavljaj v številnih slovenskih in svetovnih časopisih. Poročal je s Kosova, iz Eritreje, Čečenije, Makedonije in z Zahodnega brega, iz Afganistana, Iraka, Kašmirja, Libanona in Sirije. Je avtor knjige *Kosovske stopinje* (Študentska založba in Študentska založba Litera, 2002).

Od leta 2005 se prvenstveno ukvarja z ustvarjanjem filmov. Med njegovimi filmi je tudi večkrat nagrajeni dokumentarec *Prgišče žalosti – Afganistan 2007* (Casablanca in TV Slovenija).

Zahvala

Raziskovanje in izdajo knjige je omogočila Slovenska razsiskovalna agencija (ARRS).

Zahvaljujeva se Ahmadu Zarifu Yazdanparastu¹ za vztrajno in požrtvovalno pomoč pri izvedbi intervjujev v Afganistanu v obdobju med letoma 2014 in 2017.

Ljubljana, december 2017

Danica Fink Hafner
Boštjan Slatenšek

---

¹ Osebna, zemljepisna in stvarna lastna imena puščava v obliki, kot je prišla do naju, torej kot sva jo našla v literaturi ali so jo predstavile (intervjuvane) osebe same, razen pri imenih, ki so že uveljavljena v poslovenjenem zapisu.

Predgovor

Danes se sodobni svet sooča z velikimi družbenimi, ekonomskimi in političnimi neenakostmi in nasprotji. Z zadnjim valom globalizacije ne prihajajo v krizo le obstoječi modeli vladavin v nacionalnih okvirjih in poskusi izvoza nacionalnih modelov upravljanja družb iz enega dela sveta v druge dele sveta, temveč se oblikujejo tudi nastavki alternativnih modelov globalne vladavine. Ob velikih negotovostih so se že v preteklosti ponujale teokratske oblike vladavine, prav nič drugače ni danes.

Ob sedanjem začenjanju novega ciklusa geopolitičnih (pre)razporejanj globalnih sil mednarodni dejavniki pomembno vplivajo na vzpostavljanje političnih režimov v določeni državi. In vendar samo z geopolitiko oziroma z mednarodnimi dejavniki ni mogoče v celoti pojasniti nastanka in značilnosti določenega modela političnega sistema v posamezni državi. To velja tudi za teokratski režim v Afganistanu.

O Afganistanu je sicer napisanih že veliko knjig, strokovnih analiz in medijskih člankov. Najbolj razširjene so objave, ki so jih pisali avtorji iz zahodnih držav. Navadno so napisane v izrazoslovju, ki je blizu ljudem v Severni Ameriki in Zahodni Evropi. Slovenska dela o Afganistanu so se doslej osredotočala predvsem na vojno in z njo povezane tematike, osebne zgodbe Afganistancev ali Slovencev na poti po Afganistanu ter na kulturo. Najina knjiga je družboslovna, a je dopolnjena z zgodovinsko-slikovno zgodbo o Afganistanu.

Po obiskih Afganistana v letih 2014, 2015 in 2017 sva kar pogosto ugotavljala, da pri uporabi nam znanega izrazoslovja pogosto na Afganistan neutemeljeno projiciramo tudi lastna razumevanja določenih pojavov. Pri svojem raziskovalnem delu sva si prizadevala ozavestiti evropske leče, ki jih nehote nosiva zaradi socializacije v

določenem delu sveta. Pri terenskem delu sva v prvi vrsti prisluhnila afganistanskim pogledom na afganistansko zgodovino, mednarodno oziroma geopolitično umeščeno Afganistana, afganistansko družbo (ali morda bolje rečeno afganistanske družbe) in afganistanskim analizam sedanjosti in možnih prihodnjih scenarijev za Afganistan. Zahvaljujeva se intervjuvancem, ki so se prijazno odzvali na najine prošnje za intervjuje in so ob ponovljenih obiskih tudi z zanimanjem spremljali nastanek najine prve knjige. Žal pa morava povedati, da je bil eden izmed njih, novinar Asadullah Kohzad, ki nama je potrepežljivo pomagal razumeti srž sedanje afganistanske družbe, 7. maja 2017 ubit v Pul-e Khumriju, nedaleč od svojega doma. Zločin še ni raziskan. Njegovim najbližjim izrekava iskreno sožalje.

Navkljub trudu, da bi razumela afganistanske poglede in afganistanski način verovanja, sva se aprila 2015 na mestu, kjer je množica nekaj tednov prej do smrti pretepla, kamenjala in zažgala Farkhundo Malikzado, sedemindvajsetletno študentko islamskih študij, ki so jo obtožili, da je zažgala Koran, globoko zamislila. Kaj oziroma koliko lahko sploh razumemo o religiji, njenem učinkovanju na ljudi oziroma o moči manipulacije z ljudmi z njeno pomočjo?

Ljubljana, december 2017

Danica Fink Hafner
Boštjan Slatenšek

1 UVOD

Kaj so teokratske vladavine? Kakšne okoliščine botrujejo nastanku teokratskih vladavin? Kakšne so bile teokratske vladavine v zgodovini in kakšne so sedaj? Kakšne so možnosti za razvoj teokratskih vladavin danes? Po eni strani v knjigi avtorja odgovarjava na vprašanja iz zgodovinskega in sodobnega globalnega zornega kota, po drugi strani pa podrobneje analizirava dejavnike vzpona, zatona in možnosti ponovnega vzpostavljanja teokratskega režima v Afganistanu; državi, ki že stoletja leži na občutljivem presečišču svetovnih in regionalnih geopolitičnih interesov.

Afganistan je država, kjer ljudje živijo v bolj ali manj vojnih razmerah že skoraj štirideset let. Več generacij Afganistancev ne pozna pravega miru, mnogi živijo brez vedenja, da obstaja tudi življenje, ki je drugačno. Afganistan sodi med najrevnejše države na svetu, kar ena tretjina prebivalstva (več kot devet milijonov ljudi) nima dostopa do zadostne prehrane (UN News, 2012), poleg Severne Koreje in Somalije pa sodi med najbolj skorumpirane države na svetu. V letih 2015 in 2016 je iz Afganistana, iz opisanih družbenih okoliščin proti Zahodu zbežalo toliko večinoma mladih prebivalcev, da je ta beg mogoče poimenovati eksodus. V Nemčijo je leta 2015 prišlo med 160.000 in 200.000 Afganistancev, predstavljali so približno 14% vseh prosilcev za azil¹.

Čeprav Afganistanci bežijo iz nevarnih razmer, kjer so življenja ljudi vsakodnevno v nevarnosti, zahodne države vztrajajo pri uradni oceni, da je Afganistan varna država in afganistanske begunce vračajo domov (Ferrie and Quilty, 2016).

---

¹ Podrobneje glej v *Afghan Exodus: Afghan Asylum Seekers in Europe (3) – Case Study Germany* (Ruttig, 2017).

In vendar je bil Afganistan v šestdesetih letih dvajsetega stoletja država, kjer je ne glede na hladno vojno relativno avtonomno potekal proces, ki je tamkajšnjo družbo spreminjal iz tradicionalno afganistanske v takšno, ki je vsaj v tankem sloju prebivalstva postajala podobna zahodnim, evropskim. Oblačila in moda izobraženejših Afganistancev so na številnih fotografijah iz tistega časa na las podobna oblačilom in modi, kakršno so takrat nosili zahodnjaki. Afganistan je bil deležen obiska turistov in bil zaželjena postaja na hipijevski kopenski poti iz Evrope v Indijo (*hippie trail*). Po tej poti so preko Afganistana potovali tudi številni popotniki iz Slovenije (Čeplak Mencin, 2016).

V študiji Afganistana odgovarjava na nasledna vprašanja: Kako je mogoče, da se je tak razvoj v Afganistanu prekinil in celo obrnil drugam? Zakaj in kako so nastali talibi? Zakaj in kako se je oblikoval talibski režim? Kakšno vlogo so pri tem igrali domači in kakšno tuji dejavniki? Kdo in kakšni so talibi danes? Ali je v Afganistanu v bližnji prihodnosti mogoča vrnitev talibske islamske države? Ali je Afganistan odprt za 'uvoz' radikalnega islamizma (ISIS/DAESH)? Kako so odgovori na ta vprašanja povezani z oblikovanjem alternativnih modelov globalne vladavine?

Knjiga je zasnovana na lastnem zbiranju podatkov in na triangulaciji podatkov iz raznovrstnih znanstvenih in drugih virov, in sicer:

- na intervjujih, opravljenih v Afganistanu v letih 2001, 2007, 2014, 2015 in 2017 ter v Sloveniji v obdobju 2014–2016;
- na mednarodni znanstveni in strokovni literaturi na preučevano temo, na objavljenih analizah mednarodnih vladnih organizacij (OZN, UN News; UNICEF; WHO; EASO; U. S. State Department; UN interim report);
- na objavljenih analizah mednarodnih nevladnih organizacij (Doctors Without Borders; Human Rights Watch; Physicians for Human Rights; The Integrity Watch Afghanistan; Transparency International Corruption Perception Index; Afghanistan's Society; AFP; Iran Human Rights Documentation Center; Pew Research Centre; Tribal Analysis Center; WSFA);
- na objavljenih analizah nevladnih analitičnih enot (še posebej Afghanistan Analyst Network – AAN);
- na analizah analitičnih enot medvladnih oziroma nadnacionalnih vladnih organizacij (EU Institute for Security Studies, The Taliban Program for Culture and Conflict Studies);

- na prispevkih, objavljenih v množičnih medijih (BBC News; The Independent; Khaama Press; RAWA News; CNN; Al Jazeera; Delo, Mladina, CBC News, The Guardian; The New York Times; The Associated Press; The Globe and Mail; Foreign Policy, News Week, The Associated Press, Theocracy Watch, TV Slovenia, Economist, My Jewish Learning) in
- upoštevanju strokovnih ocen in pripomb slovenskih strokovnjakov z različnih znanstvenih področij, in sicer dr. Aleša Črnič, dr. Vlaste Jalušič, dr. Iztoka Prezlja, dr. Marjana Smrketa ter
- upoštevanju informacij in pripomb Ahmeda Ahmadija na zgodnjo različico besedila o Afganistanu.

V nadaljevanju knjige najprej konceptualizirava pojem teokracija in analizirava tri zgodovinske primere teokracij, ki so se razvile v okviru treh različnih religij – katoliške in islamske religije ter tibetanskega budizma. Študij primera teokratskega sistema v Afganistanu zajema zgodovinsko umestitev talibske islamske države, analizo nastanka talibov in značilnosti talibske države ter notranjih in zunanjih dejavnikov vzpona in padca teokratskega režima, na koncu poglavja pa predstaviva premislek o alternativnih scenarijih prihodnjega političnega dogajanja v Afganistanu. Knjigo zaključujeva z razmislekom o aktualnosti teokratskih idej v sodobnem svetu in s sklepnimi mislimi.

2 TEOKRACIJA

Teokracija – temeljna opredelitev

Od kod prihaja poimenovanje teokracija? Beseda *teokracija* (grško *theokratia*) je sestavljena iz greške besede *theos* (bog) in *kratos* (vladavina, režim). Dobesedno jo lahko torej prevedemo kot božjo vladavino ali vladavino boga (Zakai, 2008).² Zastarel slovenski izraz za teokracijo je bogovladje.

Pojem teokracija je prvi uporabil judovski zgodovinar Jožef Flavij (*Titus Flavius Josephus*; 37 – c. 100 n. št.) in z njim označil judovsko vladavino od časov Mojzesa pa do dobe kraljev. Jožef je sicer različne vladavine tedanjega časa razdelil v tri kategorije: monarhijo, demokracijo in oligarhijo. Toda vlada Judov je bila posebna. Jožef Flavij v drugi knjigi dela *Against Apion* (Josephus, 1737) judovsko teokracijo opredeljuje kot vladavino s temi lastnostmi:

- avtoriteta in oblast sta pripisani bogu,
- ljudje so prepričani, da je bog avtor vseh dobrih stvari, ki jih uživa človeštvo ali vsak posameznik posebej, in da te dobre stvari pridobijo z molitvijo k temu bogu v najhujših težavah,
- ljudje verjamejo, da ne morejo ubežati pred bogom niti z dejanji niti z notranjimi mislimi, saj je
- bog razumljen kot kategorija nad konceptom smrti, po svoji moči je znan vsem, nikomur pa ni znan po svojem bistvu.

Teokracije pa ne gre zamenjevati za ekleziokracijo (*ecclesiocracy*), torej za obliko vladavine, ko verski voditelji sicer prevzamejo državno oblast, a ne trdijo, da je to v skladu z božjimi zapovedmi ali razodetji;

---

² Za razliko od demokracije, ki je opredeljena kot vladavina ljudstva oziroma ljudi.

recimo knežozkofje (*prince-bishops*) evropskega srednjega veka ali vladike iz Črne gore (do leta 1852).

V tej knjigi izhajamo iz opredelitve teokracije kot sistema oblasti v okviru določene teritorialno-politično zamejene enote, v katerem je bog (krščanski, muslimanski, judovski, jehovski ali drugi) RAZGLAŠEN za temeljni vir politične oblasti in izvor prava.³ Javne politike, kot oblike posvetnega prava, so podrejene prepričanju o uresničitvi božjega kraljstva na zemlji ali pa so celo nadomeščene z religioznim pravom, ki se razglša za božansko pravo.

V literaturi sicer najdemo več do neke mere različnih opredelitev teokracije. To ni presenetljivo, saj je človeštvo doslej razvilo zelo pestre oblike vladavine. Vsem tem opredelitvam pa je skupno, da je teokracija sistem oblasti, kjer je bog predstavljen kot edini politični suveren države. Vladavina boga bi naj bila torej 'najčistejša' oblika teokracije. In vendar je teokracija pravzaprav vedno vladavina klera (Allen, 2009: 181). Gre za to, da vladajoči verjamejo ali vsaj razglšajo, da so božansko vodeni⁴ (O'Leary, 2009: 15).

Teokrati se imajo za božje služabnike ali celo svetnike. Duhovniki ali ministri delujejo kot predstavniki boga (Webster, 1976: 813) in uveljavljajo božansko 'pravično družbo' prek konkretnih javnih politik. Pri tem O'Leary (2009: 16) pripominja, da si duhovniki, rabini ali muslimanska duhovščina, ki trdijo, da so najbolj primerni za vladanje, pravzaprav v družbi želijo le aristokratskega statusa.

Sistemskega družbenega nadzora nad teokrati ni. V teokracijah je meja med politično in religiozno oblastjo zabrisana (David, 2005). Še več, v teokraciji sploh ni mogoče govoriti o kakršni koli delitvi oblasti. Oblast je namreč osredotočena pri vladarju. Vladar pa praviloma hkrati poseblja politično in religiozno oblast. Ker ima vladar politično moč in hkrati velja za predstavnika božanske oblasti na zemlji, je njegova oblast takorekoč neomejena. Zato nekateri raziskovalci uvrščajo teokracije med diktatorske režime (glej npr. de Borchgrave, 2010).

Človeštvo je skozi različna zgodovinska obdobja ustvarilo raznolike teokracije, uvrščanje določenega sistema med teokracije pa v vseh primerih temelji na tesni povezanosti konkretne religije in konkretne oblike politične skupnosti.

3 Zahvaljujemo se dr. Alešu Črniču za strokovno mnenje pri oblikovanju te definicije.

4 V angleščini '*under divine guidance*'.

Kako pa se teokracije lahko ohranjajo? Kako si zagotavljajo legitimnost? Temelj politične legitimnosti države so temeljni verski teksti (npr. Biblija ali Koran). Srž teokratskega sistema je njegovo enačenje z božjim kraljestvom na zemlji. V okoliščinah, ko drugi družbeno-povezovalni mehanizmi države niso razviti, legitimizacija teokracij (pravzaprav njihovega centraliziranega vodstva) poteka predvsem prek ceremonializma⁵. Ta je zasnovan na sklicevanju na nadnaravno (Webster, 1976: 817–818). Člani družbe so zaupljivi ali pa so s prisilo vključeni v kolektivno podrejanje vladajoči religiji in normam (Zafirovski, 2007). To velja tudi za predpisovanje in omejevanje obnašanja ljudi. Teokrati tako ne uporabljajo religije le kot vir legitimnosti, temveč tudi kot vir družbenega nadzora.

Praktiki teokracije igrajo vlogo božjih služabnikov ali svetnikov, ko uveljavljajo božansko 'pravično družbo' prek konkretnih politik. Vladajoča religija deluje kot družbeni temelj takšnih politik. Tako ni le politično legitimizacijski dejavnik sistema oblasti, temveč tudi argument za upravičevanje konkretnih javnih politik. Čeprav niti dve konkretni teokraciji nista identični, lahko identificiramo nekaj skupnih značilnosti teokratskih politik.

Teoretsko-konceptualni pogled

Ob zadnjem valu globalizacije se na dnevni red postavljajo vprašanja o tem, kakšna vladavina oziroma kakšne vladavine bi bile v teh okoliščinah optimalne na različnih ravneh. Ne gre zgolj za vprašanja vladavin na lokalni ravni, na nacionalni (državni), regionalni (EU) in mednarodni-svetovni ravni, pomembna so tudi vzajemna prepletanja vladavin, ki so v sodobnem svetu vedno bolj podobna zapletenemu marmornemu kolaču kot pa preprostemu nalaganju ravni oblasti eno vrh druge.

Medtem ko znanstveniki teoretično razglabljajo o političnih spremembah, se v realnem življenju obstoječe oblike vladavine preoblikujejo in nastajajo nove. Zanimivo je, da se pri tem nekatere oblike vladavine, ki so veljale za zgodovinske oziroma preživele, danes vračajo – pa čeprav morda le za kratek čas. Med njimi je tudi oblika vladavine, ki jo razglāšajo za vladavino boga oziroma v kateri je božanstvo vir, od koder izhaja oblast.

5 Ceremonializem je pretiravanje s ceremonijami ali rituali v družbi. Ceremonija je uradni dogodek ob posebnih priložnostih za obeležitev česa ali pa vrsta dejanj, ki se izvajajo v predpisanem vrstnem redu in na predpisan način v skladu s tradicijo ali navadami.

Glede na to, da takšne vladavine praviloma nastajajo v posebnih, nestabilnih, negotovih družbenih in političnih okoliščinah, dejstvo, da se danes na novo pojavljajo, niti ni tako zelo presenetljivo.

Pri analizi vladavin, ki navajajo božanske vire svoje legitimnosti, je ključno razumevanje, da gre za politično vlogo religije in ne za vero v ožjem smislu. Religija in vera namreč nista popolni sopomenki. Religija je širši pojem in poleg verovanja vključuje še druge razsežnosti, ne nazadnje tudi politično, vera pa se nanaša samo na verovanje (Davie, 2007).⁶

Prav zaradi sklicevanja na boga določene religije so takšne ureditve poimenovane teokracije. Ker pa gre pri teokracijah za to, da določena družbena skupina verjame ali vsaj razglša, da je božansko vodena, v *tej knjigi teokracije obravnavamo kot človeške tvorbe*. Za oznako takih ureditev v knjigi uporabljamo poimenovanje teokracija zaradi primerljivosti s sorodno literaturo, ne pa v pomenu dobesednega prevoda besede teokracija.

Teokratske politike

Vsaka oblast do neke mere posega na različna področja družbenega življenja. Z zapovedmi, prepovedmi in drugimi instrumenti v obliki politik⁷ do različnih družbenih dejavnosti in do družbenih skupin poskušajo bolj ali manj uspešno usmerjati obnašanje posameznikov, družbenih skupin in upravljati družbo kot celoto. Oblasti prek svojih politik razdeljujejo ali prerazdeljujejo dobrine in storitve, svoja moralna načela pa uveljavljajo tudi s politikami glede javnega predstavljanja predpisanih simbolov. Različne oblike oblasti sprejemajo politike v različnem obsegu (bolj ali manj posegajo v družbo), ravno

6 Zahvaljujema se dr. Alešu Črničju za to propombo, ki je utemeljena na teoretskem prispevku znane angleške sociologinje Grace Davie (2007: 19–21). Ta govori o različnih načinih obstoja religije v sodobnem svetu, med drugim tudi o religiji kot “pripadanju brez verovanja” (religiji brez vere). Tudi drugi jeziki ohranjajo tujko *religion*, čeprav imajo besedo za označevanje vere (npr. faith, Glaube).

7 Slovenski jezik, tako kot še nekateri drugi, pozna besedo ‘politika’, ki pa je v anglosaksonskem svetu razumljena in tudi poimenovana bolj diferencirano. Pojem *politics* zajema politiko kot boj za oblast, pojem *polity* zajema institucionalno strukturo političnega sistema, pojem *policy* pa lahko v slovenščino neposredno prevedemo le v množini (npr. ko govorimo o vladnih politikah) ali z uporabo pridevnikov (npr. gospodarska politika, zdravstvena politika) ali pa z navedbo področja, družbene skupine, na katero je politika usmerjena (npr. politika do Pomurja; politika do Romov). V rabi je sicer tudi pojem ‘javna politika’ kot neposreden prevod *public policy*.

tako sprejemajo vsebinsko različne politike – odvisno od temeljnih značilnosti oblasti.

Ker je za teokracije značilen duhovni monopol (Wintrobe and Padovano, 2009), so izključevalne in nestrpne. Teokratske politike so praviloma ekstremne v političnem in socialnem pogledu. Posameznike in družbene skupine podrejajo monopolni religiji in monopolnim vrednotam. Vsi člani družbe – in ne le pripadniki vladajoče religije – morajo slediti teokratičnim družbenim pravilom. Pri tem pa teokracije ne določajo le pravila družbenih skupnosti. Teokratske politike praviloma posegajo na skoraj vsa področja življenja ljudi, vključno z družino in človeško intimo. Teokracije niti v zasebni sferi ne tolerirajo vrednot in vzorcev obnašanja, ki niso v skladu s predpisanimi pravili (Swaine, 2003). Obvezna pravila vsebujejo tako zapovedana ravnanja kot tudi prepovedi. Teokracije zaradi vztrajanja pri spoštovanju strogih kodeksov obnašanja prepovedujejo različne družbene dejavnosti. Neposlušnost je praviloma strogo kaznovana. Praviloma so prav ženske v teokracijah obravnavane izrazito slabo. Ne nazadnje – kot kažejo primeri katoliškega klera, izraelitske duhovščine, protestantskih kongregacij ‘svetnikov’, islamskih kalifatov in sekt – ženske niso zastopane v vladajočem razredu teokracij (Ferrero, 2009).

Netolerantnost teokratov se kaže tudi v odnosu do ljudi, ki ne sprejemajo vladajoče religije. V skladu s svojo doktrinarno togostjo prisiljujejo ne-vernike v spoštovanje pravil vladajoče religije. Pri tem uporabljajo tudi fizično prisilo. Med radikalnimi metodami prisile so preganjanje, telesna kazen, izgon ali celo usmritev. Te metode utemeljujejo s pravičnostjo in neomajnim religioznim prepričanjem, da je njihova dolžnost nadomestiti nepravičen svet z nebeškim kraljestvom na zemlji.

Religijska organizacijska osnova teokracij

V različnih družbah delujejo mnogotere organizacije, ki se zavzemajo za moralne cilje. Razlika med religijskimi in ostalimi združenji je v dodatnih ciljnih in sredstvih, ki jih religijske organizacije imajo, posvetnim organizacijam pa so tuja. Ključna razlika med obema skupinama združenj je v povezanosti oziroma nepovezanosti moralnih in božanskih zapovedi (Ramet, 2007). Religijsko združenje je tisto, ki zastopa svoje vrednote kot absolutne in ki svoje vire uporablja za uveljavljanje teh vrednot v posvetnem državnem pravu. Ker je temeljna

predpostavka religijskih združenj, da je bog ustvaril človeka, naj bi človekovo pravo izražalo božansko pravo.

Religijske organizacije so lahko v določenih družbenih razmerah zelo pomembni dejavniki družbenega povezovanja. Zgodovinsko gledano gre predvsem za okoliščine, ko družba kot širši sistem ni vzpostavljena in ko ni niti delujočega centra niti institucij, ki bi zagotavljale politično, gospodarsko in vojaško oblast za reševanje družbenih stresov. Religijske organizacije imajo namreč svoje oblike in načine povezovanja in delovanja, s katerimi je mogoče povezati različne družbene segmente, katere vodijo lokalni oziroma periferni veljaki. Religijske organizacije to lahko naredijo s pomočjo moralne in nadnaravne legitimizacije religioznega statusa centralne avtoritete v taki organizaciji, z nadzorom nad ceremonializmom, pa tudi z zagotavljanjem postopne rasti blaginje lokalnih veljakov, ki skrbijo za uveljavljanje pravil religijske oblasti v osnovnih družbenih enotah (družinah, lokalnih skupnostih).

Teokratska organizacija v predmodernih družbah ponuja podlago za učinkovito centralizacijo oblasti. Centralizacija pa je pomembna sestavina procesa oblikovanja države (Flannery, 1972). Webster (1976: 821–827) tako poudarja, da teokracije, ki zagotovijo oblikovanje države, s tem ustvarjajo pogoje za vzpostavitev posvetnih oblik oblasti v okviru oblikovanih držav. Teokracije se umikajo sekularnim oblikam države prav zato, ker so bile teokratske strukture uspešne pri zagotavljanju virov za učinkovitejše in bolj prilagodljive oblike družbenega povezovanja (Webster, 1976: 824). V tem procesu je ključni razvojni problem to, kako karizmatično teokratsko hierarhijo vodenja preoblikovati v institucionalizirane, stalne položaje – urade. Toda – ali je tak fazni razvoj držav edini model? Ne, ni le enega modela razvoja držav. Bruce (2009) zastavlja celo vprašanje, ali je sekularizacija oziroma delitev cerkve in države sploh neizogiben pojav. Kritika modernizacijske teorije izrecno postavlja pod vprašaj enosmernost in enako faznost razvoja družb. Tudi nekateri antropologi so že pred časom ocenili, da je bolj točno kot o enosmernosti govoriti o mnogosmernosti razvoja družb (Webster, 1976: 8245). Zato teokracij ne kaže razumeti kot nujne faze v razvoju družb. Ne glede na to, pa razmerje med religijo in državo ostaja aktualno. Za sistem, uvrščen med teokracije, je nujno, da temelji na tesni povezanosti religije in oblike države. Toda ni vsaka religija združljiva s teokracijo. Združljive so predvsem tiste religije, ki imajo zaradi svojih monoteističnih in organizacijskih značilnosti potencial za velik vpliv na družbe in